

INTERVJU SA NEDŽMIJEM ZEĆIRIJEM

Priština | Datum: 29. mart 2022.

Trajanje: 59 minuta

Prisutni:

1. Nedžmi Zećiri (Intervjuisani)
2. Anita Susuri (Vodila intervju)
3. Renea Begoli (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi deo

Anita Susuri: Gospodine Nedžmi, ako možete da nam se predstavite, da nam kažete nešto o sebi, o svom poreklu?

Nedžmi Zećiri: Da. Pozdrav za vas i vašu emisiju. Ja se zovem Nedžmi Zećiri, rođen sam 11. maja '58. u Podujevu. Poreklo moje porodice je iz sela Belasica, to je zadnje selo na granici sa Srbijom. Došli smo iz Toplice godine... negde 1878, kad su Srbi poterali Albance sa njihovih imanja u Toplici, to se zvalo Niški sandžak¹. U to vreme je moj deda sa svojom porodicom i pradedom došao u selo Belasica. Tu je rođen moj otac i moji stričevi, tetke. Moj se otac iz tog sela preselio u drugo selo.

Moj deda, Bejtuš Belasica poznat u to vreme kao vredan i sposoban čovek, u to vreme se družio sa jednim Ahmetom Seljacijem iz područja Šalje. Bili su to ljudi koji su imali puno stoke, mnogo. I jednog dana on odluči da proda tu imovinu i da pobegne u ravnice Podujeva, u taj kraj, selo Svetlje. Kupili su zemlju, prodali stoku, on je prodao i zemlju koju je tamo imao jer je postojala opasnost od Srba, pošto je to bilo na granici sa Kuršumlijom, to gde smo mi, i sa Leposavićem na drugoj strani. Zbog opasnosti, prodao je stoku i razmišljao da kupi zemlju u jednom selu koje se zvalo Svetlje.

Moj otac je u to vreme imao šest godina, bilo je još pet stričeva i dve moje tetke. Međutim, dok još nije doveo celu porodicu, upao je u zasedu koju su postavili Srbi, zajedno sa nekim albanskim špijunima, uvek ima takvih ljudi koji su bili vazali Srba, i ubiju ga kad je imao 37 godina. One majke su morale, njihove žene, da uzmu decu i zajedno sa nekim od braće mog dede su došli u Svetlje. Siromašni, ostali bez oca, ostali bez bogatstva.

Šta je dalje bilo? Kao što rekoh, moj otac je imao šest godina kada je došao u Svetlje. Bavili su se zemljoradnjom, bavili su se stočarstvom, bili su jako siromašni. Sve ovo što pričam, kažem, to se desilo negde pre 1930, negde 1927-8. ako se ne varam. Onda su moj otac i trojica braće odrasli. Prvo je jedan

¹ Niški sandžak bio je administrativna jedinica Osmanskog carstva od XV veka do 1878. godine. U početku je bio u sastavu Rumelijskog pašaluka. Granice su mu se menjale, a više puta bio je ukidan i ponovo osnivan. Godine 1846. je uzdignut u rang pašaluka (administrativnu jedinicu prvog nivoa). Nakon 18 godina postojanja, Niški pašaluk je ukinut, a njegova teritorija prvo je pripojena Dunavskom, zatim Prizrenskom i na kraju Kosovskom vilajetu.

od njih otišao da radi u Starom Trgu u Trepči. Išao je peške putem iz Svetlja sa nekim prijateljima i drugovima. Prime ih i zaposle u kombinatu, u rudniku Trepča. Kad je moj otac otišao tamo sa svojom braćom, mojim stričevima, bili su mnogo mladi, oko 16 godina. Morali su da rade u rudniku, posao je bio težak. Zaposlili su se.

Prvo su živeli... jer put je bio dugačak, nije bilo prevoza, oko deset sati peške od Podujeva po nekim selima pa do Starog Trga, dakle do rudnika. Tu su stanovali po, postojali su stambeni blokovi za samce bez porodica. Živelo je njih četvoro-petoro, šestoro u jednoj sobi sa krevetima. Bile su neke zgrade koje su izgradili Englezi, jer je Trepča pre bila kolonizovana od strane Engleza, verujem da znate. Tu su stanovali, kad su mogli išli su, išli su kući nakon nedelju dana, dve. Posećivali su familiju, ali nisu imali [svoje] porodice.

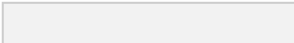
Vremenom su dobili stanove od Trepče, kasnije, kad su stekli neki staž. Oženili su se i doveli porodice, dobili su stanove. Ja sam rođen u Podujevu, iako je otac bio u Mitrovici tada, jer u to vreme iako si mogao da budeš u Mitrovici, žene su morale da idu u selo da rade jer smo bili u zajednici. Ja sam ceo svoj život, do moje 40. godine, proveo u Mitrovici. Završio sam osnovnu na severu [Mitrovice], a onda i gimnaziju.

U vreme kad sam ja završio osnovnu školu, u severnom delu bila je škola samo do četvrtog razreda osnovne. Više nije bilo, jer nije bilo Albanaca. Postepeno su Albanci dobijali stanove i povećao se broj Albanaca i njihove dece. Otvorila se škola sa osam razreda, iako uz velike poteškoće, ali bili su neki ljudi koji su pomagali ovom procesu. I prva generacija koja je završila osmi razred na severu je bila moja, jer [je pre bilo] samo do četvrtog. Bilo je otpora od strane Srba da se to ne dopusti, ali završeno je.

I gimnaziju sam završio u Mitrovici, škola "Silvira Tomazini" koja... mnogo dobra gimnazija, mnogo jaka. Negde '73-'74. godine sam krenuo, završio '77-'78. i onda sam pošao za Beograd da završim Medicinski fakultet. Upisao sam se tamo na Medicinski fakultet i završio za dve-tri godine. Bio sam i fudbaler u to vreme, profesionalac, bavio sam se i sportom. U Beogradu si morao mnogo da radiš, nismo imali ljude, nismo imali... bilo je teško. Roditelji sa jednom platom. Sa nekim stipendijama, u stvari Trepča nam jeste davala u to vreme, pomogli su nam sa tim stipendijama. Pomagali su nam jer sam imao roditelje i dva strica, i ujaka sam imao u Trepči.

Završio sam dve godine fakulteta u Beogradu, onda sam prešao u Kragujevac. Igrao sam fudbal u jednom klubu u bivšoj Jugoslaviji. Još dve godine sam završio na Medicinskom fakultetu u Kragujevcu. Poslednje godine sam se vratio, pošto sam bio u kontaktu sa jednom drugaricom iz razreda sa kojom sam počeo u međuvremenu da se zabavljam, bila mi je simpatija, sa kojom sad živim. Ona je doktorica, Sebahate Zećiri, moja supruga sa kojom sam proveo život privatno, a i poslovno. I zahvalan sam joj za podršku koju mi je dala, zajedno sa mojim roditeljima.

Anita Susuri: Gospodine Nedžmi, hoću da se vratim da vas pitam nešto jer mi je vrlo interesantno to što ste pomenuli da je vaš otac radio...



Nedžmi Zećiri: Tako je.

Anita Susuri: Pre Drugog svetskog [rata], zanima me jel radio i tokom rata, jer je u vreme Drugog svetskog rata u Trepči bilo i [ratnih] zarobljenika. Da li imate neku priču o vašem ocu?

Nedžmi Zećiri: Da, da. Ne, tata mi nije pričao tako nešto. Tata je, ako se ne varam, počeo da radi u Trepči negde '50-ih, '48-'50, u to vreme je počeo u Trepči. U stvari, da, u to vreme, ali ništa u vezi robova mi nije pričao. Posao je bio težak. U početku su mnogo radili na suvom bušenju u prašini. Težak posao, izuzetno težak. Na svu sreću, moj otac je, dok je bio u Kamenici, išao u školu za službenike, a kasnije i na fakultet. Školovanje mu je pomoglo, jer je tata kasnije postao rudarski inženjer, a počeo je kao fizikalac.

Kasnije je završio školu u koju ga je kombinat poslao kako bi se podigao kvalitet radnika. Bio je poslovođa, a kasnije i inženjer. Težak posao, težak posao. I ja sam imao priliku da vidim taj rudarski posao, jer sam kasnije radio kao lekar. Kad sam završio fakultet '84-'85, zaposlio sam se u Zvečanu, u ambulanti medicine rada. Imao sam stipendiju, bio sam na poziciji mladog lekara i puno sam radio sa rudarima. Ako imate neko pitanje o ovom procesu, da ne objašnjavam ja previše.

Anita Susuri: Da, zanima me period kad ste vi bili dete, to je bilo negde '60-ih.

Nedžmi Zećiri: Tako je.

Anita Susuri: I to je bio prilično težak period zbog svega što se dešavalo u vreme Rankovića, odnosno seljenje stanovništva. Kako se vama činio grad i društvo u to vreme?

Nedžmi Zećiri: Realno ti kažem, ja sam studirao medicinu u Beogradu i u Kragujevcu '70-ih godina, '77-'78. je bilo vreme kad sam otišao u Beograd. Iskreno ti kažem, nisam se osećao inferiorno ili ignorisano. Spavao sam u sobama sa Srbima, po [studentskim] domovima. Kod mladih se nešto tako nije videlo. Ali tokom ispita, kad smo ulazili da položimo ispit, desilo se da sam rekao profesoricu, ispričaću ti jedan zanimljiv detalj: "Molim vas, jel možete da mi pitanje prevedete na albanski, a ja ću da odgovorim na srpskom?" Uzela je indeks i bacila mi u lice. Profesorica mi je bacila [indeks] u lice. Rekla mi je: "Ako hoćete na albanskom, imate Tiranu i Prištinu. Ovo je Srbija, ovde morate na srpskom" i oborila me je. Dakle, toga je bila kod profesora. Znao bih za osmicu, devetku, a dali bi mi šesticu.

A ovako, u društvu, bio sam čovek koji je znao jezik, jer sam odrastao na severu Mitrovice, nisam imao mnogo... realno ti kažem. Ne mogu reći nešto što... samo mogu da kažem da se nisam osećao loše. I Albanci generalno, život koji nije, usputni ljudi ili kolege, niko me nije drugačije tretirao zato što sam Albanac, a što se tiče profesora, neki jesu, a neki nisu. To vreme je takvo bilo.

Anita Susuri: Rekli ste da ste dobili stipendiju od Trepče ...

Nedžmi Zećiri: Da, tako je.

Anita Susuri: Kako je došlo do celog tog prelaska sa Kosova u Beograd? Kako se to vama činilo?

Nedžmi Zećiri: Jedan interesantan život, jedan dobar život, život bez nekih nevolja. Postojao je prevoz vozom, autobusom. Niko mi nije rekao: "Hej, ti si Albanac, šta tražiš ovde ili šta radiš tamo?" Učio sam, znao sam jezik. Srpski, na srpsko-hrvatskom su bile knjige. Mogao si da se krećeš svugde po Jugoslaviji sa, dakle... zdravstvenu uslugu si mogao da dobiješ gde god si hteo. Gde god si hteo u Ljubljani, u Zagrebu, u Makedoniji, sa zdravstvenom knjižicom. Tako da, igrao sam fudbal, družio sam se sa Srbima. Većina su bili takvi, sa Bosancima, sa Crnogorcima, sa Hrvatima, i Slovincima i tako.

Anita Susuri: Rekli ste da ste se osim studija bavili i sportom...

Nedžmi Zećiri: Da, sportom.

Anita Susuri: Da li ste imali i socijalni i kulturni život?

Nedžmi Zećiri: U to vreme u Beogradu nije bilo mnogo nekih udruženja koja su direktno... jer me je sport više privlačio. A u Kragujevcu sam bio jedini Albanac na Medicini, nije bilo drugih jer to tako bilo... Ali ja sam igrao fudbal u klubu "Radnički" u Kragujevcu, tako se zvao u to vreme, i bio sam blizu Mitrovice jer sam tada u Mitrovici živeo. Od Beograda do Mitrovice ima 365 [kilometara], od Kragujevca 200. Činilo mi se bliže i u to vreme sam se bavio fudbalom. To je bilo krajem '70-ih, krajem. Dakle, putovao sam, skoro svake druge nedelje sam išao kući. Nedostajalo mi je, bio sam blizu, Kragujevac, Beograd. Generalno nemam ružne reči za taj period života što se tiče mog života kao Albanca. Govorim o vremenu kad sam živeo u Srbiji.

Anita Susuri: Rekli ste da ste se vratili od Mitrovice posle studija...

Nedžmi Zećiri: Da.

Anita Susuri: I zbog stipendije ste morali da nastavite...

Nedžmi Zećiri: Da. Moja porodica je bila tu, imao sam devojkicu sa kojom sam se verio, i ona je takođe bila na Medicini u Prištini. Ona je dolazila da me poseti s vremena na vreme u Beogradu i Kragujevcu. I nedostajala mi je, hteo sam da budem blizu nje. Zadnje godine sam došao ovde, zaposlio sam se u Zvečanu u ambulanti medicine rada. Nastavio sam da radim tokom '80-ih... U stvari, posle fakulteta sam otišao u vojsku. Posle dva meseca već sam počeo da radim. U vojsci u bivšoj Jugoslaviji bio sam lekar.

Anita Susuri: Gde ste bili?

Nedžmi Zećiri: Bio sam, prvo u Trebinju ovde u Crnoj Gori, na granici sa Bosnom. Onda u Novom Sadu dva meseca i drugih meseci sam bio u Sloveniji. U raznim mestima, Kranj, Škofja Loka, Bled, Gorica, gde god je bio potreban lekar. Bili smo poslednja generacija da smo radili kao lekari.

Anita Susuri: Kakav tretman ste imali dok ste radili kao lekar u vojsci?



Nedžmi Zećiri: Sjajan. Imali su obzira, poštovali su me kao lekara, iako sam bio lekar opšte prakse. Neki vojnici su bili skloni da te dovedu u škakljivu situaciju kad dođe do problema. Međutim, odrastao sam u tom kraju i znao sam šta stvarno rade. To što sam bio fudbaler i lekar mi je pomoglo da ne krenem putem koji su oni hteli. Rekao sam im: “Ja sam lekar, mogu da pričam o medicini mogu da pročam o sportu”. Izbegavao sam probleme, jer je bilo pokušaja od strane srpskih vojnika. Ne od strane Slovenaca, jer sam više vremena [odslužio] u Sloveniji.

Anita Susuri: U kojem [fudbalskom] klubu ste igrali?

Nedžmi Zećiri: Prvi klub u kojem sam igrao je bio “Remont”. “Remont” iz Mitrovice. Onda, “Radnički” iz Kragujevca, onda “Šumadija” iz Aranđelovca i tako neki po Srbiji...

Anita Susuri: Mislim da je i Trepča imala.

Nedžmi Zećiri: I Trepča, i Trepča. I tako neke, neke...

Anita Susuri: Da li ste igrali i za Trepču?

Nedžmi Zećiri: Da, neko vreme. Jedno vreme sam bio deo... srećom, imao sam tu neke drugare, na primer Rafet Prekazi, koji je jedan od najboljih fudbalera. Bili smo u istom razredu u gimnaziji, onda smo počeli u klubu “Remont”. “Remont” je u to vreme bio jako dobar klub, bio je velik, svi igrači “Trepče” došli su iz “Remonta”. To je bilo vreme moje mladosti, moje mladosti.

Anita Susuri: Kad ste počeli u Trepči?

Nedžmi Zećiri: ‘84-’85. godine. Tu negde sam počeo i onda sam nastavio sa vojskom. Nakon što sam se vratio, nastavio sam da radim u Zvečanu, nakon godinu dana. U Zvečanu sam radio neke dve-tri godine i prešao sam u Stari Trg na zahtev Aziza Abrašija i [Burhana Kavaje](#). Došli su jednog dana kod lekara i rekli: “Doktore, potrebno nam je da predete u Stari Trg i tamo ćemo vam prvo dati stan, koji je u sklopu ambulante”, zajedno sa jednim mojim kolegom sa porodicom. Svejedno, ja sam se već oženio tada ‘85. godine. Imao sam suprugu i otišli smo u Stari Trg. Uzeli smo stan u sklopu ambulante. Pre je tako bilo sređeno. Lekari su spavali sa porodicama blizu ambulante. Bile su neke zgrade koje su pre Englezi davali, ne mi. Počeli smo da radimo, počeli su različiti procesi, ‘88. je bio marš rudara za Prištinu. ‘89. godine još i štrajk rudara.

Anita Susuri: pre nego što predemo na to, zanima me, na primer, kakve odluke su donošene? Na šta su se radnici žalili? Kakav je bio posao?

Nedžmi Zećiri: Srećom i ja sam ušao u rudnik nekoliko puta, jer je bilo mnogo povreda. Dok sam bio lekar, bilo je pogibija usled nesrećnog slučaja, kako mi kažemo, tokom bušenja na rudara padne velika količina rude i može da ga ubije. Bušenje sa onim velikim mašinama. Onda oni mali vozovi koji su prevozili rudu, to je ubilo mnogo ljudi, ubijalo je ili povređivalo rudare. Često smo išli dole u rudnik, mnogo metara ispod zemlje, osmi-deveti horizont, negde 1800 metara. Konstatovali smo smrt ili smo

pomogli da se rudari prenesu gore. Da im damo prvu pomoć jer ih je zatrpala ruda i nisu mogli da se pomere.

Tamo dole je radio i tehničar, dole u rudniku, medicinski tehničar. Onda smo mi s vremenom na vreme silazili. Bilo je različitih povreda. Temperatura je takođe veoma visoka, ima i dosta vlage, ima i vode, ima i isparenja, ima situacija... desilo se jednom da nisam prepoznao sopstvenog oca. Otišao sam da mu tražim ko zna šta... trebalo mi nešto i kad sam otišao, svi su bili crni [zbog rudne prašine]. Znači, tamo piše: "Srećno!" po celom ulazu, jer postoji opasnost po život i uslovi su u to vreme bili teški.

To je ono što sam radio kao lekar. Gore u Starom Trgu, u ambulanti smo pregledali i rudare i njihove porodice. To je bila takva ambulanta, gde smo radili za rudare i njihove porodice u toj oblasti.

Anita Susuri: U kom delu je to bilo...

Nedžmi Zećiri: To je u delu koji pripada Kosovu, sad je kombinat u južnom delu. Prvo sam počeo u Zvečanu, u delu koji pripada Zvečanu, danas time upravljaju Srbi. Tu su livnica i rafinerija. Tu se topila ruda. Tu smo i dežurali u ambulanti gde smo imali i mnogo slučajeva trovanja olovom. Tu gde se topila ruda, temperature su veoma visoke, 500-600, isparenja pri topljenju ruda su trovala rudare. Trovanja olovom su veoma interesantna. Srećom, imao sam priliku da radim magistarski i doktorat u Tirani iz oblasti: "Trovanje olovom u Starom Trgu, njihov uticaji na mnoge faktore..."

Anita Susuri: Kakve su bile posledice, na primer?

Nedžmi Zećiri: Pa posledice su, njihovi zubi... govorim o delu Zvečana gde je livnica. Isparenja olova i drugih metala oštetila su njihov nervni sistem. Onda, većina je imala oštećene zube, oštećene kosti, jer se olovo najviše vezuje za kosti i za nervni sistem. To zovemo lokomotiva kostiju, i nervni sistem, to dvoje najviše napada. Govorim o delu Zvečana gde je livnica.

Dok u Starom Trgu, bolest koju dobijaju rudari se zove silikoza. To su mikročestice silicijum dioksida koje napadaju respiratorni sistem i pluća i oštećuju pluća. I ta bolest je poznata kao silikoza, spada u profesionalna oboljenja. To izaziva njihovo radno mesto, kao i druge vrste trovanja. Ali, u rudniku Stari Trg je silikoza, a u delu Zvečana gde je livnica, imamo trovanje olovom. Akutno ili hronično, ali uglavnom akutno.

Anita Susuri: Da li su i lekari u to vreme, na primer, da li ste vi unapred izabrali specijalizaciju?

Nedžmi Zećiri: Da, jer sam ja tu oblast specijalizirao '88. godine, dobio sam specijalizaciju od Kosova. Ovde sam započeo, ali su mi je prekinuli, pa sam onda nastavio sam da plaćam, zbog štrajka rudara '89. Onda sam nastavio u Zagrebu i '91. godine sam položio u Tirani, pardon '93. '91 sam bio u Zagrebu, počeo je rat i vratio sam se. Počeo je rat u Hrvatskoj i '93. godine sam otišao u Albaniju i dobio sam zvanje specijaliste medicine rada u Albaniji, na Medicinskom fakultetu. To je bilo vreme kad sam stekao specijalizaciju jer sam napustio posao nakon štrajka '89. Štrajk koji je bio, ako mogu da pređem na tu temu...

Anita Susuri: Da, ali sam prvo htela da pričamo o maršu...

Nedžmi Zećiri: Da.

Anita Susuri: Počeo je '88...

Nedžmi Zećiri: Tako je.

Anita Susuri: Nekoliko meseci pre štrajka...

Nedžmi Zećiri: Tako je.

Anita Susuri: I pešačilo se od Starog Trga do Prištine...

Nedžmi Zećiri: Do Prištine, tačno.

Anita Susuri: Mene zanima, vi, da kažem, kao radnik tog...

Nedžmi Zećiri: Da. Kompleksa.

Anita Susuri: Kako ste vi posmatrali to što se događa?

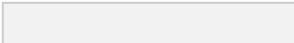
Nedžmi Zećiri: Da, iskreno ću ti reći, marš je bio jedno nezadovoljstvo među rudarima zbog aktuelne situacije na Kosovu. Bilo je pokušaja da se promeni ustav i Kosovu oduzme autonomija, i radnička klasa, kao i uvek, rudari su možda najsiromašniji, ali su možda pametniji, vizionari, vide stvari malo drugačije. Ljudi kažu da je bilo politički, možda nisu imali vlast, možda su bili sluge sistema u vreme bivše Jugoslavije.

Rudari su odlučili u svojim krugovima da naprave marš u znaku nezadovoljstva, da pešice odu do Prištine. Nisu hteli da uđu u autobus, pešačili su nekoliko sati od Starog Trga do Prištine i tamo su počeli neku vrstu revolucije za podizanje svesti o tadašnjim kosovskim političarima. Bili su [Azem Vlasi](#), [Kaćuša Jašari](#), bili su neki drugi ljudi, Alji Šukrija², tamo unutar sistema.

Pokušali su da se eliminišu deo kosovskog rukovodstva koji je bio sluga Srbije i kažu im da se ne slažemo sa ukidanjem autonomije Kosova. Kosovo je bilo autonomni deo Srbije, ali sa nekim saveznim nadležnostima. Ne kao republika, ali sa mogućnošću da bude kao šest drugih republika i dve pokrajine, bili smo deo toga. Rudari su prvi videli to suzbijanje naših prava, ustali su i reagovali. Počeli su marš i izrazili svoje nezadovoljstvo.

Mi kao lekari smo bili spremni. U to vreme smo marširali u slučaju da nekome nešto zatreba, da im pružimo pomoć, a hitna pomoć ih je pratila za slučaj da se nešto desi, da se neko razboli, jer rudari su bili stariji ljudi, nije bilo mnogo mladih.

² Alji Šukrija (alb. Ali Shukriu; Kosovska Mitrovica, 12. septembar 1919 - Beograd, 6. januar 2005) bio je učesnik Narodnooslobodilačke borbe, društveno-politički radnik SFR Jugoslavije i SAP Kosova.



Anita Susuri: Vi ste ih pratili sa hitnom pomoći?

Nedžmi Zećiri: Da, da, da. Išli smo putem uz njih, bili smo pozadi i gledali da li je neko povređen, da li je potrebna pomoć.

Anita Susuri: Da li je bilo nekog incidenta?

Nedžmi Zećiri: Ne, srećom ne. Srećom nije bilo.

Anita Susuri: Većina rudara nam je rekla da, na primer, da su rudari pešačili u radnoj odeći...

Nedžmi Zećiri: Tako je, tačno.

Anita Susuri: Čak je i većina njih imala te neprikladne radne čizme...

Nedžmi Zećiri: Tačno, tačno.

Anita Susuri: Da li se sećate...

Nedžmi Zećiri: Da, bilo je povreda stopala, što nije bilo nešto ozbiljno, ali normalno kad hodaš deset sati sa tim čizmama na nogama, normalno je da će biti nevolja, problema, nevolja, sigurno problema. Oni nisu hteli mnogo da se eksponiraju, da kažu: "Nije mi dobro". Njihov cilj je bio da idu napred, da zaštite prava Albanaca, i nisu mnogo razmišljali o sopstvenim životima. Nisu razmišljali ni o svom zdravlju. Razmišljali su o budućnosti svoje dece.

Drugi deo

Anita Susuri: Nakon nekoliko meseci, pošto se situacija nije popravila, politička situacija...

Nedžmi Zećiri: Tako je.

Anita Susuri: Počeo je i štrajk. Zanima me sad i vaša tačka gledišta, kako se sve to desilo, kako ste vi to videli, ako možete da opišete?

Nedžmi Zećiri: Da, štrajk rudara, ako nisam zaboravio, jer je prošlo mnogo vremena, počelo je negde 20. februara '89. godine. Mnogo se toga desilo u tih osam dana da ne mogu ukratko da ispričam. Odlično se sećam kako se to desilo. Bio sam svedok, bio sam glavni lekar tu. Radio sam tu u Starom Trgu i tog dana kad je počeo štrajk bio sam u prvoj smeni.

Oko 8:00 sati došla je informacija, jer je ambulanta bila tu blizu rudnika, rekli su: "Rudari su stupili u štrajk". Otac mi je bio živ, majka i cela porodica. Oni su živeli u Mitrovici. I kažu: "Počeo je štrajk rudara. Rudari su nezadovoljni. Od danas su stupili u štrajk i dali su reč da neće izaći do ispunjenja njihovih zahteva". Počeli su oko 8:00. Ja sam oko 8:00 sati dobio vest da se to desilo.

Prvo smo nastavili da radimo u ambulanti u Starom Trgu i postepeno se nametnula potreba da budemo deo toga, jer su odmah došli rudari, bilo je i bolesnih. Jedan od njih, bio je jedan inženjer sa

epilepsijom, došao je jedne noći. Inženjer je nadgledao rad rudara, rudari nisu hteli da rade, štrajkovali su. Taj inženjer, ne znam da li je još živ, došao je, Imao je epilepsiju i pružili smo mu prvu pomoć u ambulanti u Starom Trgu.

Kasnije se nametnula potreba da siđemo dole, da vidimo gde su rudari. Bili su po različitim horizontima i išli smo da vidimo da li su u dobrom stanju. Počeli su da ne jedu, da ne piju ništa. Neka vrsta štrajka glada, zbog nezadovoljenja njihovih zahteva. Alarmiralo se Kosovo, alarmirala se Jugoslavija, Srbija i evropska i međunarodna zajednica, [čuli su da je] počeo veliki štrajk rudara u Starom Trgu. Mi smo im se kao lekari pridružili, jer smo tu bili i službeno da pomognemo rudarima ako im nešto zatreba.

U početku su bili umorni, iscrpljeni. Jedna noć, dve, situacija i njihovo zdravstveno stanje se pogoršalo. Neke smo poslali u Mitrovicu, ali oni nisu hteli da idu u Mitrovicu. I oni koji su bili najbolesniji su hteli da ostanu. Spontano se formirala jedna ambulanta u menzi, u rudarskom restoranu. Počeli smo da sklanjamo stolice i da postavljamo pacijente po ćebadima, davali smo im infuziju, injekcije, šta god im je bilo potrebno. Ambulanta je spontano formirana, jer je njihov broj počeo da raste.

Takođe smo pružali pomoć i [unutar] rudnika jer neki od njih nisu hteli da se popnu do ambulante. Rekli bi: “Ne, neću da se odvajam od drugova! Da dođem gore da se komotno ispružim, a moji drugovi da ostanu [dole]”. Čak su neki formirali ambulantu sa nekih 20, 30, 40 kreveta. Niko nije hteo da ide u Mitrovicu, jer su tamo bili neki lekari Albanci, neki lekari Srbi koji su bili protiv štrajka rudara i protiv... i maltretirali su ih. “Neću više da idem”, nijedan od njih.

Pomoć koju smo im mi pružili, lekari koji smo radili tu, medicine sestre i drugi tehničari, kasnije je došla pomoć i iz Prištine, s Medicinskog fakulteta, ali mi smo podneli glavni teret. Tu je bilo i špijuna, lekari Albanci, neki od njih danas žive u Beogradu, ima Albanaca. Danas su u Beogradu jer su radili i delovali u suprotnosti sa našim vrednostima. Međutim, mi smo nastavili da pomažemo.

Onda smo nabavili i neke krevete iz ovih blokova gde su živeli samci. Pacijenti su infuzije i sve ostalo tu dobijali, tu su dobijali. Čak, jedan, možda je preminuo, jedanom rudaru smo dali bananu da pojede, rekao je: “Ja nisam majmun”, rekao je, “nisam majmun. Ni pomorandžu”, (smeje se) rekao je: “nemojte mi davati to. Ja idem dole, neću više da ostanem ovde, [idem] dole”. Tako bolestan se vratio dole. Dakle, to je bio period od sedam-osam dana gde smo kao lekari govorili o alarmantnoj situaciji na konferencijama koje smo održavali dole u rudniku.

Nešto kasnije, došli su i ovi, neki iz Srbije su posetili Trepču, ministar zdravlja u vreme Jugoslavije bio je neki Makedonac, neki Janko Obočki³. Na Kosovu je bio [Skender Bošnjaku](#), koji je i danas živ i još uvek radi. Sa njim smo se dopisivali o situaciji, akceptirali smo stanje, sa njihovom pomoći. Bilo je ljudi, bio je ministar zdravlja Kosova. Sa njim smo dobro prošli, izvanredno, i dan danas mu se zahvaljujem, jedan dobar čovek. Zajedno smo organizovali rad.

³Janko Obočki (1935), makedonski hirurg, neurohirurg, premijer i ministar zdravlja SFRJ i SR Makedonije.

Anita Susuri: Mislim da je bilo mnogo ljudi, na primer, iz Slovenije, iz Hrvatske, koji su ponudili pomoć.

Nedžmi Zećiri: Da, nudili su. Čak i hrvatski ministar, nažalost zaboravio sam mu ime, i iz Slovenije su došli i nudili pomoć, dakle ministar zdravlja. Dolazile su ekipe koje, novinari koji su alarmirali u vezi sa situacijom, uglavnom iz Slovenije i dalje, iz Srbije ne. Imali smo pritiske da ih [rudare] ne lečimo tu, nego da ih vodimo na pregled u Mitrovicu. Međutim, uprkos pritiscima koje smo imali od naših direktora i od... nismo stali, nastavili smo posao sa rudarima.

Sedam dana, sa mojom ćerkom Nitom, pregledao sam je jer mi je supruga rekla... živeli smo u Starom Trgu, kaže mi: "Naša Nita je mnogo bolesna". Pozvali su me iz rudnika, bacio sam stetoskop i otišao pravo kod njih. Dakle, nisam ni mogao da obiđem moju ćerku jer su me pozvali dole: "Dođi hitno". To je bio period koga se danas sećam na poseban način. Jako, jako teško vreme.

Danas je lako da izađeš na demonstracije protiv sistema, ali da se suprotstaviš srpskom sistemu, to je bilo... jer bilo je oružja, Kosovo opkoljeno. Danas je lako da izađeš na protest i da gađaš premijera, jako lako. Samo tako. Situacija je bila jako alarmantna, jer su pacijenti, rudari nisu hteli da jedu, da piju, revoltirani. Ali na kraju, Jugoslavija je prevarila političku klasu Kosova, prevarili su rudare da bi izašli. Mislili su da će ta osoba da da ostavku, daće ostavku.

Rudari su uhapšeni, štrajk se završio. Rudari po zatvorima, rudari po sudskim procesima, bez posla, u siromaštvu. To je bio period '89. i štrajka. Ako sam uspeo da objasnim, to je manje-više to.

Anita Susuri: Da, ali me zanimaju još neki detalji, jer na primer, svaki, svaki, mogu reći da je svaki rudar pomenuo da kad su izašli sa povezima...

Nedžmi Zećiri: Tako je, na očima da. Dole je mračno, sa veoma slabim svetlima. Oni ljudi kad su izašli, odmah su im trebali povezi. Odmah u saradnji sa ministrom zdravlja i još nekoliko Hrvata, odlučili su: "Bolje je da se zašтите od svetla jer mogu oštetiti oči". Svi su izašli sa zaštitnim povezima, jer se desilo da osam dana i osam noći nisu videli svetlo. U rudniku je mračno, ima onih neonskih svetla, ona su slaba. Nakon toga je usledio period kada su većinu postepeno odvodili, hapsili i maltretirali po bolnicama i... naše mračno i zlo doba. Istina je to što govoriš. Trebalo je da izađu napolje sa povezima da bi zaštitili oči.

Anita Susuri: Da li se sećate koliko im je dugo trebalo da izađu? Jer bilo je 1300 rudara.

Nedžmi Zećiri: Pa, Bogami pravo da ti kažem jedno sedam, osam, deset sati je trajalo, trajalo je. Ali bili smo dobro organizovani. Srećom nijedan nam nije preminuo u rudniku. Bilo je rudara kojima je neko od porodice preminuo i nisu otišli na sahranu, nisu hteli da napuste drugove. Bila je jedna reč, jedna besa⁴ tu, razumeš? Danas to ne postoji. Rudari da budu organizovani više od naše političke elite. Danas je to mnogo čudno, veliko čudo! Jer tu niko nije imao lični interes, tu je bio narodni interes. I to je razlika između tog perioda i današnjeg.

⁴ U albanskom običajnom pravu, besa je reč časti, vere, poverenja, zaštite, primirja itd. To je ključni instrument za regulisanje individualnog i kolektivnog ponašanja u vreme sukoba.

Anita Susuri: Zanima me iz vašeg ugla kao lekara, kako se menjalo stanje rudara iz dana u dan, kako ste vi to videli? I psihičko stanje, ali i fizičko.

Nedžmi Zećiri: Psihičko i fizičko stanje se pogoršavalo svakog dana, znači, mi u to vreme, govoriću samo o govorima koji su rudari održavali u rudniku kad su u posetu dolazili jugoslovenski lideri, nijedan političar danas ne može da održi takav govor. Nijedna beleška, samo njihove reči.

Dok je jednog trenutka, jedan od njih, neki Murselj Haziri, mislim da je negde u inostranstvu, pita ga Radiša Gačić⁵, bio je Hrvat, kaže mu: “I moj otac je bio rudar”, kaže mu: “da li si i ti rudar jer jako lepo pričaš”, njemu. “Da. da”, kaže, “i moj je otac bio rudar, ali ja znam da čitam i pišem”, kaže: “Ne verujem ti da si rudar”. Kaže: “Ne veruj mi da sam rudar”. Oni nisu mogli da poveruju da ima rudara koji su pametni i sposobni. Mislili su da su svi nepismeni.

Anita Susuri: Da li ste bili tu kada su dolazile delegacije?

Nedžmi Zećiri: Da, da. Pratili smo ih, na primer, do lifta. Ušli su zajedno sa Radišom Gačićem i Stipom Šuvarom⁶, Hrvatima. U to vreme Stipe Šuvar bio je funkcioner. I ušli smo zajedno u lift. I jedan od njih kaže: “Bogami, rudari neće da nas puste da izađemo”, kaže: “Stvarno?” Uplašio se i Stipe Šuvar i Radiša Gačić i svi drugi koji su bili.

Otišli smo u rudnik, dvojica-trojica rudara održali su govore. Oni su se toliko potresli, šta god to značilo, nisu verovali da su to rudari. Govori su bili na takvom nivou da je u jednom trenutku jednom rudaru pozlilo i pao je, onesvestio se. Tu smo mu pružili pomoć, ja sam ga tu sam reanimirao. Isa Čosja je imao fotografije te reanimacije, ali su mu posle oduzeli, Isa Čosja je bio režiser. Bio je tu prisutan jer se to snimalo, da bi se dokumentovalo da je jugoslovensko rukovodstvo dolazilo da poseti rudare.

Međutim oni su rekli: “Nećemo izaći”. Stipe Šuvar je rekao: “Oni će stvarno održati reč, jer je moj otac”, rekao je: “bio je rudar i rudari su grupacija koja vidi šta se dešava”. To je bio taj period. Mi smo posle nastavili sa radom još malo. Otpustili su nas, negde...

Anita Susuri: Šta ste vi mislili da će se desiti? Videli ste posledice štrajka, videli ste...

Nedžmi Zećiri: Rudare i neke od vođa su odveli u zatvor i osudili su ih na nekoliko meseci zatvora. Nas nekoliko kolega je privela policija i rekli su nam: “Ko vam je rekao da formirate ambulantu tu? Zašto ste im tu pružali pomoć, a niste ih odveli [u bolnici u Mitrovici]?” Mi smo im objasnili da je to bilo spontano, nije bilo isplanirano.

⁵Radiša Gačić, sekretar Predsedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije.

⁶Stipe Šuvar (17. februar 1936 - 29. jun 2004) bio je hrvatski političar i sociolog koji je važio za jednog od najuticajnijih komunističkih političara u Savezu komunista Hrvatske u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj za vreme Jugoslavije i kasnije u modernoj Hrvatskoj.

Trajalo je neko vreme, nekoliko dana za redom smo išli u policijsku stanicu na ispitivanje, “Kako se sve desilo?” Ali, srećom, možda nas je spasilo prisustvo tadašnjeg jugoslovenskog ministra, to što je i on došao da ih obiđe, i naš ministar Skender Bošnjaku, i to što smo mi tamo bili zaposleni kao lekari. Naša obaveza je bila da pružimo pomoć. Tako da, što se tiče toga, nisu nas na taj način kaznili, zatvor ili tako nešto, ali kad je došlo vreme za otkaze, bili smo otpušteni i ostali smo bez posla.

Anita Susuri: Da li ste bili tu kada se desio drugi štrajk? Bio je još jedan štrajk?

Nedžmi Zećiri: Da, da. Bio sam, tu sam bio...

Anita Susuri: Kad su ih silom izvukli.

Nedžmi Zećiri: Silom su ih izvukli, ušli su sa policijom i izvukli ljude iz rudnika, priveli ih.

Anita Susuri: Oni nisu imali ni pomoći, ni ništa...

Nedžmi Zećiri: Ne, ne, ne, ne. Sami su ih pokupili i odveli u policiju. Sistem je bio drugačiji, jer ih je drugi put bilo manje.

Anita Susuri: Tada je bio i nasilan direktor?

Nedžmi Zećiri: Da, da znam. Šalja ako ne grešim. Šalja, ali zaboravio sam mu ime. Ti znaš jer si istraživala (smeje se). Znam da je bio nasilan direktor.

Anita Susuri: Mislim da je bio na funkciji do '90. godine...

Nedžmi Zećiri: Tako je.

Anita Susuri: Da, da, zanima me kako je teklo jer nam je većina [rudara] rekla da se nakon štrajka rad više nikad nije vratio u normalu.

Nedžmi Zećiri: Ne, normalnosti više nije bilo. Bilo je nasilnih radnika i servilnih direktora. Razbilo se jezgro. Nama su dali neka dokumenta: “Da li priznajete srpsku državu?” Mi smo obavestili i naš nezavisni sindikat, bio sam predsednik. U Bajgori smo formirali sindikat. Bili su neki lekari koji su bili stariji od mene, prišao sam im: “Ne, mi ne smemo, ne usuđujemo se”. I u Bajgori, u kući jednog medicinskog tehničara, formirali smo Nezavisni sindikat medicine rada Trepče. Poslali smo direktoru, direktor je bio Makedonac, rekao je: “More nemojte, Srbija je jaka”, rekao sam: “U redu, nećemo biti u sindikatu”.

Nažalost nekoliko albanskih lekara nije se pridružilo našem sindikatu. Formirali smo naš sindikat koji je funkcionisao, većinu su nas otpustili, neki su ostali da rade. To je bila dužnost, ako prihvatamo Srbiju [kao našu državu], to je bilo u suprotnosti sa radnim mestom. Ostali smo bez posla, nastavili smo sa našim sindikalnim radom, političkim, i bilo je vrlo odanih ljudi koji se nisu klanjali. Sve su ostavili da bi nastavili svoju misiju i udaljili se od Srbije, to je bio period...

Anita Susuri: Sada me interesuju '90-te, kako je to bilo za vas? Bez posla...

Nedžmi Zećiri: Da, jako problematično. Organizovali smo se oko sindikata, ja sam bio uključen i u Nezavisni sindikat zdravstva, u rukovodstvu Kosova, s pokojnim doktorom Bajramom Redžepijem⁷ i sa još nekim drugim kolegama, formirali smo Nezavisni sindikat zdravstva na nivou Kosova. Pokušavali smo da se organizujemo i pomognemo nekim kolegama. Mi smo se posle organizovali i otvorili jednu ambulantu koja se zvala humanitarna ambulanta. Bio je doktor Bajram Redžepi, bivši premijer...

Anita Susuri: U Mitrovici?

Nedžmi Zećiri: U Mitrovici, u Mitrovici smo živeli. Ljude su otpuštali iz bolnica i iz drugih centara, pa smo formirali jednu bolnicu koja se zvala Humanitarno-narodna [bolnica]. Formirali smo je u Tavniku, to je mitrovičko naselje. Tu smo radili 24 sata. Formirali smo je i pružali smo pomoć. Laboratorija je radila, svi su se lekari angažovali, danju i noću, 24 sata. Uradili smo veliki posao u to vreme. Plus smo preko sindikata pomagali nekim lekarima i njihovim porodicama koji nisu imali mogućnosti da...

Ja sam radio tu u ambulanti, zapravo sam radio i u... bio sam specijalista i radio sam, prodavao sam lekove u jednoj apoteci da bi izdržavao porodicu. To je bio jedan težak period bez posla. Kasnije se otvorila i ambulanta "Majka Tereza". Tu sam bio aktivan i bio sam direktor tri ambulante: jedne u Košutovu, jedne u Mitrovici i jedne u, dve u Mitrovici, u Bairu. Tri ambulante gde smo pružali zdravstvene usluge kroz udruženje sa bazom u Prištini, a ogranak je bio u Mitrovici i pružali smo zdravstvene usluge. To je bilo '93-'94-'95.

Radili smo aktivno u bolnici "Majka Tereza". I moja supruga se aktivirala. Ona je lekarka, bilo je i drugih kolega. Svi smo besplatno radili u ambulante "Majka Tereza" i u Narodnoj ambulanti u Mitrovici. Ali da, dobijali smo pomoć, makarone, pasulj i neke druge namirnice, od udruženja "Majka Tereza". Ali plate nismo primali.

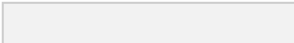
Anita Susuri: Kako ste uspevali da živite u takvim uslovima?

Nedžmi Zećiri: Pa, bilo je jako teško. Život može biti svakakav, ali preživeli smo s namirnicama koje smo dobijali od "Majke Tereze". Rekoh da sam radio i u jednoj apoteci, imao sam platu 300 maraka ako se ne varam. Bili su neki ljudi koji su otvorili apoteku, preživeli smo zahvaljujući tome i pomoći koju smo dobijali. Deca su bila mala, živeli smo u severnoj Mitrovici.

Zapravo, ja i moja supruga radili smo u Srednjoj medicinskoj školi u Mitrovici, po kućama⁸ smo održavali nastavu. Aktivno smo učestvovali u obrazovanju. I na tome smo puno radili. Dakle, u Narodnoj ambulanti u Mitrovici, u ambulanti "Majka Tereza" i u prosveti. To su bile tri stvari na kojima smo radili za to vreme.

⁷ Bajram Redžepi (3. jun 1954 - 21. avgust 2017) bio je kosovski političar i prvi izabrani posleratni premijer, a kasnije i ministar unutrašnjih poslova Kosova i poslanik u Skupštini Kosova. Bio je član Demokratske stranke Kosova (PDK).

⁸ Do 1991. godine, nakon donošenja Miloševićevog zakona po kome je srpski jezik službeni jezik Kosova i uklanjanja svih Albanaca iz javnih službi, Albanci su bili isključeni i iz škola. Odgovorili su tako što su stvorili paralelni sistem obrazovanja, uglavnom u privatnim kućama.



Anita Susuri: Kako je bilo raditi u školama-kućama?

Nedžmi Zećiri: Jako teško. Loši uslovi. Velika volja, ali policija je stajala kod prozora. Izvodili su nas napolje: "Šta radite ovde?" Eto s takvim problemima smo se suočavali. Problema koliko hoćeš.

Anita Susuri: Da li je proces učenja mogao da ostane normalan?

Nedžmi Zećiri: Donekle. Donekle. Ne mogu da kažem da smo radili ko zna šta, ali nikada nismo zaustavili proces. Nastavu smo držali po kućama, u školama. Pričam o Medicinskoj školi u Mitrovici, tu sam radio. To je bilo to.

Anita Susuri: Kakve su bile naredne godine, '98., kako da kažem, posle ubistva Jašarijevih već je počeo rat...

Nedžmi Zećiri: Tako je.

Anita Susuri: Rat se intenzivirao. Kako ste vi bili?

Nedžmi Zećiri: Teške godine, jako teške. Osećao se miris rata. '98. godine je počeo taj proces, možda '97. ne sećam se dobro. Gerilske jedinice koje je predvodio Zahir Pajaziti⁹ i njegovi drugovi počele su da napadaju srpsku policiju koja je bila više nasilna u različitim policijskim stanicama na Kosovu. Dakle, Zahir Pajaziti sa drugovima. I situacija je počela da se pogoršava, život je postao rizičniji.

Međutim, mi smo nastavili sa našim aktivnostima, sa našim životima. Nismo otišli u inostranstvo, iako smo mogli, imali smo ponudu, ali duhovno se nismo osećali dobro da odemo s Kosova u to vreme, iako je bilo teško vreme. Ja i supruga smo oboje mogli da odemo u inostranstvo sa naše dvoje dece. Imali smo priliku da odemo kao lekari koji su nasilno otpušteni, ali ne, ostali smo na Kosovu. Počeli su procesi oružanog suprotstavljanja našeg naroda i mi smo bili aktivni deo tog procesa, ja i moja supruga.

Problemi su počeli odmah tokom rata, '98 - '99, rat. U to vreme još smo živeli u Mitrovici sa naše dvoje dece, iznajmljivali smo stan jer više nisu davali stanove, ostali smo bez stana. Živeli smo pod kirijom, u severnom delu, da, u severnom delu. Tu smo imali svakodnevne aktivnosti sa prijateljima, imali smo sastanke, imali smo... i izbio je veliki rat. U Drenici je počelo ranije nego u drugim mestima, ali je moglo da se oseti i u Mitrovici.

Ja i doktor Bajram i još nekoliko kolega, odlučili smo da se aktiviramo i počeli smo da odlazimo u Šalji, išli smo redom, išli smo redom. Više su išli hirurzi i ortopedi, ali i mi kao specijalisti išli smo u Šalji, po regionu, sa dežurstvom. Tokom rata...

Anita Susuri: Išli ste da borcima pružite...

⁹ Zahir Pajaziti (1. novembar 1962 - 31. januar 1997) bio je komandant Oslobođilačke vojske Kosova (OVK). Bio je prvi komandant OVK, poznat kao "Prva puška slobode". Ubijen je 31. januara 1997. u borbi protiv srpskih snaga.

[Empty box]

Nedžmi Zećiri: Da, da, pomoć, da. Ali i tokom rata kad je počelo NATO bombardovanje, počelo je negde 24. marta. U to vreme smo bili na severu [Mitrovica], opasnosti koliko hoćeš. Živeli smo blizu bolnice, u severnom delu, tu su bili i moji roditelji. Te noći ubijeni su Ljatif Beriša, poznati pisac i aktivista DSK¹⁰, Agim Hajrizi sa sinom, koji je išao u isti razred sa mojim sinom. Ubili su još neke ljude 24. marta, te noći kad su počela bombardovanja, svi su bili Albanci.

Te noći smo ostali na severu. Doveo sam i svoje roditelje, koji su bili u svom stanu, da budu sa nama u kući koju sam iznajmljivao. Sutradan smo otišli na jug, spakovali smo svoje stvari i krenuli u južni deo. Otišli smo u Tavnik, to je naselje gde smo imali rodbinu. Onda smo otišli u Žegrovu kod nekih drugih rođaka, to su rođaci supruginu oca, prijatelji. Kod njih smo bili nedelju dana.

U to vreme tamo je bila ambulanta koju je doktor Bajrami organizovao sa još nekim kolegama. Supruga i ja, supruga je bila sa decom, a ja sam pet-šest dana pomagao doktoru Bajramu u ambulanti. Ovo se bila opasna nedelja, išli smo od kuće do kuće. Eto to se dešavalo u tom periodu. A mi smo bili u opasnosti, pitali smo se šta ćemo sledeće. Nismo imali gde više. Bio sam sa dvoje dece, sa roditeljima, sa bratom.

Nastavili smo da se selimo i onda je doktor Bajram rekao: “U dva sata 2:00 ujutru više nismo u ovoj ambulanti, ti imaš decu, roditelje, ženu, vidi nađi neko rešenje kako znaš i umeš. Moja supruga nije ovde, ćerka mi nije ovde na Kosovu. Imam pištolj, imam dve bombe, imam eksploziv, neću im pasti u ruke. Meni je lakše”. Bio je veliki čovek, veliki patriota, nema mu ravnog.

Razdvojili smo se, pozdravili. Poveo sam Agnesu, otišli smo do stanice da vidimo da li možemo da odemo negde, bio je autobus za Makedoniju. Doneo sam odluku zajedno sa porodicom da bežimo za Makedoniju. Supruga je otišla na sever, majka joj je još bila tamo. Molila je: “Ajde bre, ajde!” Preminula je posle rata ovde u Prištini. “Ne”, rekla je: “imam decu u Prištini, ne mogu njih da ostavim”. Razdvojeni.

Prešli smo u Makedoniju na jednu-dve noći i nastavili za Nemačku. Bili smo zabrinuti i nedostajala nam je porodica... posle dve-tri nedelje dobio sam pasoš da se vratim i vidim šta se dešava. Moja žena, deca i ostali članovi porodice su ostali. Nisam se više vraćao u Nemačku. Odmah sam našao nešto, Francuzi su bili u severnoj Mitrovici, a Albanci su počeli da rade u tim institucijama kao lekari. A ja sam ušao u jedan srpski stan, nismo imali gde da odemo na severu. Pričam o južnom delu, blizu mesta gde je danas Dom zdravlja u Mitrovici. I rekao sam supruzi: “Uzmi decu, sedi u avion i dođi”, i ona je došla nakon tri nedelje.

Počeli smo zajedno da radimo u bolnici u Mitrovici. Išli smo autobusima jer drugačije nije moglo. Uz pomoć UNMIK¹¹, oni su nas uveli, jako delikatna situacija. Bog nas je spasio da nas Srbi ne ubiju u to vreme, jer i dalje nismo znali, mislili smo da imamo celo Kosovo. I nastavili smo da radimo, a onda su

¹⁰ Demokratski savez Kosova je politička stranka osnovana 1989. godine.

¹¹ Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu.

Srbi počeli sa protestima i problemima, bolnica u Mitrovici je zatvorena. I nakon četiri-pet dana sam odlučio da dođem u Prištinu i da tu živim i radim.

Dve godine sam putovao od Mitrovice do Prištine, a onda sam se preselio ovde sa porodicom, gde i dalje živim i radim u Univerzitetskom kliničkom centru Kosova zajedno sa suprugom koja je profesor i doktor fizioterapije. Sa naše dvoje dece.

Anita Susuri: Interesuje me još nešto u vezi rata...

Nedžmi Zećiri: Pitaj.

Anita Susuri: Bile su neke kolone u Mitrovici kada su terali ljude sa svojih domova...

Nedžmi Zećiri: Da.

Anita Susuri: Vama se to nije desilo?

Nedžmi Zećiri: Ja sam rano napustio mesto gde sam bio jer sam stalno bio okružen Srbima. U koloni ne, ja sam odmah izašao iz kuće, dakle 25. marta, 26. Otišao sam u južni deo [Mitrovice] i pridružio sam se doktoru Bajramu u lečenju bolesnika.

Anita Susuri: A kakvo je bilo putovanje do Makedonije? Kakav je bio put?

Nedžmi Zećiri: Daj Bože da niko ne doživi takav put. Pričam zbog straha, jer nam se ništa nije desilo. Međutim, policija nas je zaustavljala i paramilitarci, plašio sam se za mlađu ćerku i za druge ljude, jer je autobus bio krcat. I jedna neprijatna situacija. Sa nama je bio moj brat sa suprugom i decom, ali ćerka mi je bila razvijenija, plašio sam se jer su izvodili ljude van autobusa i više nikad ne bi videli članove svojih porodica. Do Skoplja, mislim do Elez Hana, sto peripetija, sto peripetija. Srećom spasili smo se od najgoreg, srećom.

Anita Susuri: A kad ste se vratili iz Nemačke, kako ste pronašli mesto? U kakvom stanju?

Nedžmi Zećiri: Jedno stanje, da kažem, osećao se miris pepela da kažem u žargonu, miris paljevine, miris prašine, mnogo srušenih zgrada. Mislim da sam u Prištini došao 5. jula [1999] i svratio sam u Mitrovicu da posetim sestru na južnom delu. Jednu noć sam prespavao kod tetke u Prištini, sutradan kod sestre i onda sam posetio i taštu na severu. Ona je stoički tu ostala sve vreme, nikad nije htela da ode iz kuće. Tu je bila tokom celog rata, na severu među Srbima. Ali srećom je preživela, srećom se spasila.

Anita Susuri: Rekli ste da danas živite u Prištini i ovde ste nastavili sa radom...

Nedžmi Zećiri: Da.

Anita Susuri: Imate i decu...

Nedžmi Zećiri: Tako je.

Anita Susuri: Kako vam sad teče život?

Nedžmi Zećiri: Donekle zadovoljavajući život jer politička elita na Kosovu ne radi kako bi trebalo. Oni brinu za svoje lične interese i interese svojih stranaka. Nismo to tako zamišljali. Vratio sam se iz Nemačke sa puno volje, u Golfu 2. Došao sam iz Nemačke preko Italije i bio sam veoma srećan. Bio je dugačak red ljudi. Trebalo mi je 10-15, 20 sati da stignem u Prištinu iz Drača, a ovu situaciju nisam zamišljao, nisam zamišljao, kao ni većina ljudi. Čak je i rečnik ljudi u parlamentu ograničen.

Jedan rudar može održati predavanje ovim ljudima. Kažem ti najiskrenije. To je sramota, žalosno da se bave sami sobom u Parlamentu Kosova, da pakoste jedni drugih, da ne donose zakone za dobrobit Kosova. To je to. Kao da su političke stranke formirane zbog njihovih ličnih interesa. Vidite egzodus mladih ljudi danas, to je za plakati što se svakodnevno sele u Evropu, kroz razne prilike, samo da bi mogli da odu s Kosova. Nema reda, nema pravila, nema zakona, nema pristojnog zaposlenja zasnovanog na zaslugama, samo preko veza i klanova. To je problem koji će nas jednog dana mnogo koštati, ali takav je život.

Anita Susuri: Gospodine Nedžmi, ako hoćete još nešto da dodate na kraju.

Nedžmi Zećiri: Nemam šta da dodam, samo se nadam da će politička elita da dođe sebi i da radi za državu, a ne za svoju vlast. Vladati sopstvenim narodom je lako. Ali država mora da poveća nivo i kvalitet države i da ispuni *amanet* onih koji su dali život, moraju raditi malo drugačije. Nadam se da će politička elita doći sebi i svi oni koji će se u budućnosti baviti politikom.

Anita Susuri: Hvala vam puno za izdvojeno vreme.

Nedžmi Zećiri: Hvala vam što ste me vratili u veoma zanimljivo vreme, srdačno vam se zahvaljujem.